

Novemberi fények

Miért hisszük azt, hogy novembernek nincsenek fényei? Vagy mégha éppen vannak is, de csak szomorkásak, melankólikusak, netán egyenest búskomorságra készítetnek...?

Igaz ugyan, hogy errefelé, a mi égtájunkon Szent András havában többnyire esős-ködös, hűvös idő járja, de mégis! Mindjárt az elején lássunk egy mostanában lefolyt eseményt, amely arról szól, hogy szinte minden nap meghozza a maga küszködését s néha kicsike győzelmét is... azaz fényessé válhat.

Ki akar mulatni?

Egy apró konfliktus több éven át húzódott egy száz százalékban amerikai tulajdonú, alapítású cégnél. A legfőbb amerikai főnök magától értetődőnek tartotta, hogy munkatársai, alkalmazottai számára „bulit” rendez, amelynek Hallowe’en a neve és november 1-én tartják. A magyarok azonban húzódoztak, hogy „kösz, de én ilyenkor a családommal, meg a temetőlátogatás, meg így, meg úgy...” (Pedig, gazdag traktával, étellel-itallal jár az efféle!)

Aztán elmúlt egy év, de a Hallowe’en ismét csak akadályokba, húzódozásba ütközött, aztán megint... Márpedig egy tengerentúli tulajdonos igencsak megsértődik, ha a munkatársak és alkalmazottak nem mulatnak együtt akkor, amikor ő úgy látná jónak. (Ráadásul a kétszáz személyre tervezett fogadás is borzasztóan mutat, ha csak tizenketten lézengenek a teremben.)

Hajtsuk-e le a fejünket szomorúan? Persze, mi kicsik, szegények, kiszolgáltatottak vagyunk, csak jön a gazdag idegen és lám-lám...

De a cég magyar, felsőbb vezetői töretlenül magyarázták, hogy bizony, november 1-ét Magyarországon nem szokás hejje-hujjával megülni.

Eredmény: idén már a Hallowe’enra csupán a legfelsőbb menedzsment néhány tagjának illett elmennie, kis, zártkörű hejje-hujjára, a „széles tömegeket” senki sem zargatta. Hat hét múlva, a „Mery Christmas” alkalmából úgyszintén együtt lesznek majd, mind a kétszáz.

Láthatólag az ellentétes kulturális szokások is megférnek egymás mellett, csupán leheletnyi hajlandóság szükséges hozzá.

De mi az a Hallowe’en?

Újabban Haloweennak írják, de akihez valódi magyarázatért fordulhatunk, az még két „1”-el és aposztroffal írta.

A leghitelesebb választ a 19.-20. század fordulójának angol kultúrantropológusa, James George Frazer Aranyág című könyvében találjuk (The golden Bough): a Hallowe’en az ókori kelták újévi ünnepe volt s az újév náluk (de számos más ókori népnél is) november 1-re esett.

„A régi időkben Írországból Hallowe’en napján, vagyis Samhain előestéjén új tüzet gyújtottak, amelyről Írország összes tűzhelyét újragyújtották. Ez a jellegzetes szokás egyértelműen bizonyítja, hogy a Samhain, vagyis Mindenszentek az újév napja volt...” - magyarázza Frazer, majd hozzáteszi: a kelta parasztek körében ezt a napot mindig titokzatosság övezte, bár az újabb időkben színes ünnepek, vidám szórakozás járt vele, „s ennek köszönhetően Hallowe’en az év legvidámabb estéje lett”.

Helyben vagyunk. A mai Egyesült Államok szokásvilágát - legalábbis az angolszász népességét - nagy mértékben éppen az ír bevándorlók alakították. November 1-je tehát az amerikai számára amolyan szilveszteri vidámkodást jelent... hogy hazai hasonlaltal éljünk.

Ki legyen szomorú?

Egy másik, aprócska színfolthoz nem kell sok magyarázat. Csupán egy dolog kell hozzá: végiggondolni, hogy Mindenszentek és Halottak Napja nem szomorú, összeroskadni való idő,

hanem annak átérzése, hogy keresztény hitünk szerint együtt vagyunk mi élők és megholtak. Egymásba kapaszkodhatunk, mert együtt alkotjuk a világot, amelyben mindannyian Isten fiainak kell lennünk. Hadd fejezzem ki ezt rövid, egyszerű versben, amely két hete, november 1-én született, miközben gondolatban saját halottaimmal beszélgettem:

Kicsik - nagyok - érettek - éretlenek
gyertyát gyújtok érettetek.
Egész évben velem vagytok, kísértetek
de most, ma este én kísérek.
A gyertyaláng nektek szól. És nekem.
Halottaim - maradjatok velem.

A rózsává váló cipók

II. András királyunk és Gertrúd királyné leánya 1207-ben született Sárospatakon. A szegények és betegek gyámolítója. 1227-ben a Szentföldre menet meghal férje, a thüringiai örgróf, őreá pedig szenvedés, megaláztatás vár. Férje családja gazdag szűklelkűséggel nem nézheti az asszony adakozó, önfeláldozó életét - (a sok, gyámolított szegény még kieszi a thüringiai családot a vagyontól)... Az özvegy tehát Wartburgból Marburgba költözik, kórházat épít. 1231-ben meghal, kívánságára darócruhában temetik el a ferencesek; a pápa 1235 pünkösdjén avatja szentté.

A neve: Árpádházi Szent Erzsébet.

Bálint Sándor feljegyzése szerint Szent Erzsébet alakjához kapcsolódik egy vers, amelyet Mezőkövesd táján, a koldusok megvendéglése után mondtak:

Mit szegénynek nyújt kezed,
Azt az égben fölleled.

A tiszta nő

November 25-e az év egyik leghíresebb névnapja. Szép név s úgy a nyugati, mint a keleti kereszténységben, de nálunk, magyar kultúr területen is igen kedvelt.

Alexandriai Szent Katalin vértanú volt, kerékbe törték, lett a középkor talán legkedveltebb női szentje s a név népszerűsége máig tart. Higgyük, véljük úgy s reméljük, hogy a nevet viselő, mai Katalinok ezt a jó hírnevet csak öregbítik.

Eredete az ógörög „tisza” szó, a „katharosz” - ezért a különféle idegen nyelvekben a magyar alak „l” hangja helyén az „r”: Catherina, Katarina, stb... (még a Gömör kódexben leírt, többszáz éves, magyar nyelvű könyörgés is ilyen alakot használ: „Ó, kegyes szent Katerina asszony..”)

Miután Szent Katalin okos és művelt volt, a diákok, tudósok védőszentje, egykor - Bálint Sándor szerint - Szeged városának a patrónája is. De védőszentje a bányászoknak is, ugyanúgy, mint a bányászattal összefüggésben nála jóval többet emlegetett Borbála. Elég veszélyes foglalkozás a bányászat, rájuk is fért szegényekre egyszerre több védőszent is.

Újkígyóson Katalin napján meggyfagallyat vázába állítanak, meleg helyen, friss vízben tartják s az ág karácsonyra kizöldül: ezt nevezik katalinágnak. Másutt a karácsonyra kihajtó ág azt jelenti, férjhez megy a leány. Ez a vőlegényszerző funkció onnan ered, hogy a vértanú Katalint legendája szerint Jézus gyűrűvel eljegyezte.

Ma is ismert mondás Magyarországon, hogy „ha Katalin kopog, karácsony lotyog”, vagyis a Katalin napi fagyra lucskos karácsony következik.

Amúgy alexandriai, vagyis a vértanú Katalinon túl a történet számon tart még másokat is, így bolognai, valamint genovai, ricci, sienai és svéd Katalin nevű szenteket.

Voltak angol, francia és orosz Katalin nevű uralkodók, köztük a legtöbbet talán a II.

Katalin cárnóként uralkodó anhaltzerbsti hölgyet emlegetjük, aki igen nagyratörő, művelt asszony volt, s akinek viselt dolgai és birodalomépítése sok bajt-gondot zúdított a világra.

Búcsúzzunk a kedves névtől verssel. A szerzője Shakespeare s magyarra sem kisebb költő ültette át, mint a csodálatos nyelvi leleményű Jékely Zoltán. A makrancos hölgyről mondja ezt kérője, Petrucchio:

Bizony, hazudsz; csak úgy hívnak: Kata,
Kedves Kata - máskor gonosz Kata,
Szóval e föld legszebb Katája, te!
Ó, kataságos legkatább Kata,
Kit Isten is Katának alkota,
Hidd ezt nekem, lelkem vígasztalója!

A félreértett név

Ma már tudjuk, hogy honfoglaláskori magyar név a Jenő, de szegényt igen hosszú időn át félremagyarázták. Még a 19. század második felében is általános meggyőződés volt, hogy a Jenő az Eugen magyarított változata. Történelmünk talán leghíresebb Jenője egy regényalak, Jókaitól. A kőszívű ember három fia közül az egyiket Ödönnek, a másikat Jenőnek hívják s az említett, oly általános félremagyarítás miatt a német hivatalnok is összekeveri Jenőt Ödönnel, Eugent Edmunddal s így vonul Haynau börtönébe a legkisebbik Baradlay-fiú, hogy a szabadságharc kormánybiztosi szerepében felelősséget vállaló bátyja helyett agyonlőjék... Ma is akadnak Jenők, akik vállalt feladatukat csendben végzik, szinte háttérben s a nevük csak akkor hangzik el, amikor kitör az égzengés.

Nyelvészi vélemények szerint Jenő volt az egyik honfoglaló nemzetség neve s lett belőle, más nemzetségneveinkhez hasonlóan keresztnév... azaz utónév, hiszen Szent Jenőt az Egyház nem ismer. Ismeri és kedveli a nevet azonban a magyar nép, hiszen a Jenőfalva, Jenőháza, Pilisborosjenő vagy egyszerűen csak Jenő helységnevek az elterjedtséget, népszerűséget bizonyítják.

András komoly

November 30-a András napja. A tekintélyes nevet Péter apostol bátyja viselte, a hagyomány szerint X alakú keresztre feszítették, ezt hívjuk andráskeresztnak. A legenda szerint hittérítő útjain egészen a Volgáig jutott, s ezért lett Oroszország védőszentje.

A magyar kultúrkörben is, a körülöttünk élő szláv népek között is régóta - tulajdonképpen a kereszténység felvétele óta - kedvelt, tekintélyes név. Magas hangrendű megfelelője az Endre. Királyaink közül hárman viselték.

Sok helységnevében fordul elő (Bálint Sándor gyűjtése nyomán): Andrásfalu a Szepességben, Szentandrás - Bihar, Hunyad, Kolozs és Zala megyében, van aztán Hernádszentandrás, Jászszentandrás, Rábaszentandrás, Sajószentandrás, stb.

A Szent András-rend volt a legmagasabb orosz rendjel, amelyet Nagy Péter cár alapított még 1698-ban; de lévén ő Skócia védőszentje is, ott is alapítottak Szent András-rendet.

András vidám

Az ötágas kórteremben András viszonylag könnyű sérvműtétet, de fontosabb ennél, hogy jó természetű ember: ugrik, ha a szemben lévő ágyon a zavart öregúrnak már sikerült a bekötött infúzió vezetéket a saját nyaka köré tekernie, odaballag a szomszéd ágyához, aki félkézzel képtelen beállítani a fejtámlát, a frissiben behozott új betegről ő tudakolja, hogy mivel műtötték s aztán ő maga teszi hozzá, hogy „hát igen, az én műtétem ehhez képest semmiség volt...”

Vagyis éppen az ellentéte annak a fajta siránkozónak, aki állandóan tragikusan pillant körül

és csak a saját baját látja. András segít, András beszélgetést kezdeményez és még a siránkozót is belevonja abba a hangulatba, ami szép lassan eluralkodik a szobában: nevéssünk a saját bajunkon.

Aztán viccek is röpködnek és a hasmútétes „szomszéd” már mosolyogva nyög, hogy ne nevetessük, mert húzódik a sebe. Ezután - mikor máskor, mint reggel ötkor, hőmérőosztás után - megbeszéljük a nagypolitikát, békében, kiderül, hogy ki így, ki másként gondolja, de nem alakulnak ki az odakint húzódó frontok, mert András közreműködésével inkább azon nevetünk, hogy ki tud már közülnk megborotválkozni, s ki választja inkább még egy napra a szőrösséget...

Aztán András megkapja az utolsó átkötözést és hazamehet. Kissé csendesebb lesz a kórterem, s nehezebb visszaidézni a jó hangulatot.

András azóta, remélem, jól érzi magát és saját nevenapját is vidáman ünnepelheti. Ha tőlem függene, adnék neki egy Szent András-rendet. Hogy az orosz-t-e vagy a skótot? Mindegy, csak mosolyt fakasszon.

December 4-én Borbára

Így is mondták, főként Erdélyben. Volt ez a Barbara, ez a „barbár nő” magyarul még Borbál, Borbálya is, hogy a becézésekről ne is beszéljünk. Miután pedig a Jézus-hittől megóvando, pogány apja toronyba záratta a leányt (apja, aki végül ki is végezte - igen, bizony elképesztően vérgőzös, szadista legenda a Borbáláé), ezért a szent attribútuma a torony, ugyanakkor ő a jó halál védőszentje.

A torony miatt ajánlották oltalmába a középkori városok a lőportornyot, de annyira népszerű szent volt akkoriban, hogy védelme egyszerűen „átcsúszott” a bányászokhoz is. (Az a magyarázat, hogy a bányászatnak köze van a robbantáshoz, tehát a lőportoronyhoz, s így módon Borbálához, már későbbi spekuláció.) Mindenesetre a hazai bányászok Szent Borbála zászlójával mentek ilyenkor misére s aztán Borbála-napi bál is következett.

A környékbeli népeknél hasonlóan népszerű, sőt, kizárólag bányász-szent, a Borbála-bálokhoz pedig az említettek miatt hozzátartozik a pukkanás, robbantás, tűzijáték is.

Zárszó

Kedves olvasóim, november fényei s december első villanása után tisztítsák ki szépen csizmájukat (netán unokáik cipőjét) és tisztán állítsák az ablakba, hogy Mikulás méltón előkészített helyre tehesse a csörgő diót, mogyorót.

Mi pedig találkozunk decemberben, addig is lássunk a Luca-szék faragásához.

dcs

Arcok, fotók, zene és gyertyaláng

A XII. kerületi Örmény Önkormányzat rendezésében a MOM Művelődési Központban megnyílt az *Örmény arcok - örmény szemek* című fotókiállítás. A Kisebbségi Önkormányzat elnöke, Csikszentgyörgyi-Ficzus Margit köszöntötte a résztvevőket.

„Először is köszönetem fejezem ki Dr. Mitnyan György polgármester úrnak, amiért díjtalanul bocsátotta rendelkezésünkre a Művelődési Központ Kupolatermét. Külön köszöntöm Dr. Issekutz Saroltát, a Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnök asszonyát, aki a kiállítási anyagot összegyűjtötte és a rendelkezésünkre bocsátotta.

Szeretnék köszönetet mondani Kapuvári Beatrixnak, a Művelődési Központ igazgatónőjének és kedves munkatársainak a kiállítás megrendezéséhez nyújtott segítségükért.”

Ficzus Margit így folytatta: „1981-ben egy társasutazás keretében jutottam el Örményországba, amelyet égbenyúló országnak neveznek. Területe több, mint ezer méter